

УДК 339.92:339.9

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.55.37>

ЗАГРОЗИ, СЦЕНАРІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ЄС ЩОДО КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ¹

Ольга Івасечко, Ярина Турчин, Олег Цебенко

Національний університет «Львівська політехніка»,

*Інститут гуманітарних і соціальних наук, кафедра політології та міжнародних відносин
вул. С. Бандери, 12, 79013, м. Львів, Україна*

У статті розглянуто загрози, сценарії та перспективи реалізації глобального лідерства ЄС щодо кліматичних змін в сучасних умовах, зокрема російсько-української війни. Проаналізовано особливості глобального лідерства ЄС. З'ясовано зміст поняття «кліматична нейтральність», яка є головною метою ЄС. Зазначено, що ЄС прийняв довгострокові екологічні стратегії, які спрямовані на вирішення кліматичних проблем і досягнення кліматичної нейтральності – European Green Deal, Global Gateway та Clean Industrial Deal. Підкреслено їх комплексний та інтегрований підхід щодо протидії кліматичним змінам. Охарактеризовано ключові аспекти зазначених стратегій і наголошено, що вони є практичними ознаками глобального лідерства ЄС в умовах сучасних кліматичних змін. На основі результатів аналізу конференції COP28 з'ясовано головні результати міжнародної кліматичної політики ЄС. Вказано на ключові міжнародно-політичні загрози, які впливають на результати досягнення кінцевих амбітних цілей кліматичної політики і зеленої дипломатії ЄС, а саме: динамізм міжнародних безпекових процесів, посилення внутрішніх розбіжностей в країнах ЄС, збільшення кліматичних проблем, зниження мотивації країн-адресатів і партнерів ЄС. Виокремлено чотири сценарії, які сприятимуть досягненню кліматичної нейтральності в енергетичній галузі.

Стверджується, що стратегічні кліматичні цілі ЄС є перспективними і на основі аналізу звітів провідних європейських організацій і дослідницьких центрів окреслено рекомендації для ЄС на шляху до досягнення кліматичної нейтральності і посилення його глобального лідерства.

Ключові слова: глобальне лідерство, кліматична нейтральність, європейські стратегії, кліматична політика, декарбонізація, енергоефективність, промоутер кліматичних цінностей, російсько-українська війна.

Актуальність дослідження. Проблема зміни клімату є особливо важливою для ЄС, який з 1990-х років цілеспрямовано у всьому світі провадить та оновлює політику зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та подолання екологічних проблем загалом. З того часу ЄС запроваджує відповідні інструменти управління, включаючи юридично обов'язкові цілі щодо скорочення викидів парникових газів, а також політичні заходи щодо торгівлі викидами, відновлюваної енергії, енергоефективності тощо. Це характеризує ЄС як глобального лідера щодо кліматичних змін. Проте реалізація глобального

¹ Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність. Номер проєкту: 101126654 – EU_LEAD – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them. Project number: 101126654 – EU_LEAD – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

лідерства ЄС об'єктивно залежить від нових тенденцій та детермінант розвитку міжнародної системи, які часто змушують ЄС модифікувати інструменти та механізми реалізації своїх амбіцій глобального лідерства в питаннях зміни клімату. Значний вплив на кліматичну політику ЄС нині чинить й російсько-українська війна, яка задає нових конфігурацій міжнародних відносин, зокрема щодо вирішення кліматичних змін.

Мета дослідження – розглянути загрози, сценарії та перспективи реалізації глобального лідерства ЄС щодо кліматичних змін в сучасних умовах, зокрема російсько-української війни.

Джерельна база дослідження. За темою статті використано напрацювання як українських, так і зарубіжних дослідників. Серед українських наукових досліджень, присвячених аналізу глобального лідерства ЄС щодо запобігання зміни клімату варто відзначити монографії А. Бохана та В. Шатохи [1; 2]. З-поміж зарубіжних науковців значний науковий інтерес до проблематики екополітики ЄС і досягнення його кліматичної нейтральності проявили Д. Дельбеке, Я. Корніллі та П. Віс, Д. Фузіек [3; 4]. Проблему міжнародного кліматичного лідерства ЄС у своїй праці порушують С. Обертюр, К. Дюпон, С. Деннісон та М. Енгстрьом [5; 6; 7]. В роботі ми також опираємось на офіційну інформацію щодо кліматичної політики ЄС, розміщену на офіційному сайті Європейської комісії (ЄК), статистичні дані Індексу екологічної ефективності (ЕПІ), звіти провідних європейських неурядових організацій та аналітичних центрів [8; 9; 10; 11].

Виклад основного матеріалу. Глобальне лідерство ЄС у питаннях вирішення кліматичних змін вже тривалий час є беззаперечним. По-перше, ЄС історично засвідчив, що може бути глобальним лідером у просуванні принципів екодипломатії. Прикладами є Кіотський протокол 1997 р. та Протокол і стратегія ЄС на конференції Паризьких зустрічей. ЄС зумів посилити міжнародну співпрацю щодо змін клімату та досягнути значного прогресу у сфері своєї екологічної політики. По-друге, ЄС має інструменти та можливості, які є необхідними для імплементації ефективної екологічної політики. ЄС прийняв амбітні довгострокові стратегії щодо проблеми кліматичних змін, які також передбачають універсальні цінності, формують глобальне благо, яке є вищим за національні інтереси. По-третє, екологічна політика ЄС впливає на треті країни та формує міжнародні стандарти [4]. По-четверте, кліматична політика ЄС також ефективно сприяє європейській інтеграції. ЄС активно сприяє за допомогою інформаційних та освітніх ініціатив підвищувати обізнаність своїх громадян і підприємств щодо зміни клімату та захисту навколишнього середовища.

Ефективну діяльність ЄС як глобального лідера та промоутера кліматичних цінностей демонструють дані Індексу екологічної ефективності (ЕПІ) за 2022 р. щодо 180 країн, наскільки вони близькі до встановлених цілей екологічної політики [9]. Відповідно до даних ЕПІ, лідерами за екологічними показниками є такі європейські країни як: Данія, Об'єднане Королівство, Фінляндія, Мальта, Швеція, Люксембург, Словенія, Австрія, Швейцарія, Ісландія [9]. Заходи внутрішньої політики ЄС щодо пом'якшення клімату визнаються одними із найдосконаліших у світі [6].

Ще у 2019 р. лідери країн ЄС беззаперечно утвердили мету – створення ЄС кліматично нейтральним до 2050 р. Зауважмо, що кліматична нейтральність передусім означає максимальне скорочення викидів парникових газів, а також – компенсацію будь-яких залишкових викидів задля досягнення нульового балансу викидів. Баланс чистих нульових викидів досягається, коли кількість парникових газів, що викидаються в атмосферу, нейтралізується шляхом поглинання вуглецю, тобто його видалення з атмосфери, або за допомогою компенсаційних заходів, які зазвичай включають підтримку проєктів, орієнтованих на клімат [12]. Задля подолання екзистенційної загрози зміни клімату і, відповідно,

реалізації поставлених завдань ЄС прийняв дві ключові довгострокові екологічні стратегії, які також спрямовані на вирішення кліматичних проблем, – European Green Deal (Європейську зелену угоду або курс) та похідну від неї – Global Gateway (Глобальний шлях).

Варто вказати, що European Green Deal (2019 р.) включає такі заходи, як: інвестування в екологічно чисті технології; підтримка інновацій; сприяння розвитку чистіших видів транспорту; декарбонізація енергетичного сектора; забезпечення більшої енергоефективності будівель [12]. Дорожня карта трансформаційної політики ЄС, спрямованої на досягнення кліматичної нейтральності через European Green Deal, передбачає як скорочення викидів парникових газів в країнах ЄС, так і фінансування кліматичних заходів та підтримку глобальних зусиль ЄС в країнах-партнерах зазначеної угоди, найперше з метою покращення екологічних стандартів у всьому світі. Іншими словами European Green Deal – це загальний політичний план ЄС. Науковці та експерти ствердно переконані в тому, що завдяки EGD ЄС використовує більш цілісний підхід до управління кліматом, ніж раніше, прагне охопити всі сектори та системи [6]. Відповідно до EGD, справедливий перехід означає, що ніхто не повинен бути «залишеним позаду» під час переходу до кліматичної нейтральності, і що підтримка повинна надаватися регіонам і громадам ЄС, які можуть бути вразливими до негативних наслідків переходу.

Фокусуємо увагу й на тому, що стратегію Global Gateway (2021 р.) необхідно трактувати як засіб просування зеленої дипломатії ЄС через вплив, досвід та фінансові ресурси з метою формування глобальної кліматичної нейтральності. Global Gateway спрямована на інвестиції в сектори цифровізації, охорони здоров'я, клімату, енергетики та транспорту, а також в освіту та дослідження і демонструє перехід ЄС до більш ширшої та усвідомленої політики, яка залучена підтримкою громадянського суспільства, приватних інвесторів завдяки лідерству ЄС [8]. В рамках Global Gateway ЄС прагне залучити 300 млрд. євро допомоги до 2027 р. для підтримки фінансування високоякісної стійкої інфраструктури, яка відповідає соціальним та екологічним стандартам. Global Gateway реалізується через проекти в Латинській Америці та Карибському басейні, на Близькому Сході, в Азії та Тихоокеанському регіоні, а також у країнах Африки на південь від Сахари [13].

Звернемо увагу на те, що у грудні 2023 р. в Дубаї з метою аналізу міжнародної кліматичної політики відбулась конференція COP28, яка налічувала учасників із 150 держав і, результати якої засвідчили доволі повільний прогрес кліматичних заходів – від скорочення викидів парникових газів до посилення стійкості до зміни клімату та отримання фінансової та технологічної підтримки вразливих країн. В результаті було прийнято низку нових рішень та угод у глобальному масштабі, конкретизовано цілі для ініціативи Глобальна мета адаптації (GGA), визнано проблему потрійної планетарної кризи, в основі якої три взаємопов'язані екологічні проблеми: зміна клімату, біорізноманіття, забруднення та шляхи їх вирішення тощо [14]. Незважаючи на те, що досягнення кліматичних цілей ЄС не завжди відбувається вчасно, загальний прогрес в управлінні кліматичною нейтральністю ЄС загалом є позитивним.

Нові заходи, ухвалені у 2023 р. для досягнення мети до 2030 р., включають Механізм коригування кордонів викидів вуглецю (СВАМ), який встановлює ціну на певні продукти, що надходять на ринок ЄС, а також нову ETS, що охоплює будівлі та транспорту та соціального кліматичного фонду, створеного для компенсації вразливим домогосподарствам негативних наслідків кліматичних змін [6].

Відзначимо й те, що ЄС має намір і надалі бути глобальним промоутером кліматичних цінностей у світі. Підтвердженням цього є запропонований 18 липня 2024 р. президенткою ЄК Урсулою фон дер Ляєн, яка вже обрана на другий термін, новий амбітний план

Clean Industrial Deal, який також представлений як пріоритет кліматичної політики ЄК на 2024–2029 рр.

Передусім Clean Industrial Deal передбачає успішне скорочення викидів країн ЄС при одночасному зростанні економіки, а також – декарбонізацію та індустріалізацію економіки. Для цього ЄК повинна створити оптимальні умови для бізнесу для досягнення поставлених кліматичних цілей. Сюди віднесено: спрощення правил, інвестиції в інфраструктуру та забезпечення доступу до стійкої та доступної енергії та сировини. Беззаперечною подальшою метою вказано слідувати цілям European Green Deal. Тому ЄС прагне скоротити викиди парникових газів на 90% до 2040 р.

Наведемо наступні пріоритети Clean Industrial Deal: 1) впровадження відповідної законодавчої бази до 2030 р., зокрема Закону про прискорення промислової декарбонізації для підтримки галузей та компаній в перехідний період та імплементацію Закону про цифрові послуги; 2) зосередження на підтримці та створенні належних умов для компаній для досягнення спільних цілей (забезпечення доступу до дешевих, стійких та безпечних енергоносіїв та сировини); 3) спрямування інвестицій в інфраструктуру та промисловість, зокрема в енергетику; 4) постачання сировини, чистої енергії та чистих технологій з усього світу; 5) інвестування в заходи з енергоефективності, діджиталізації енергетичної системи та розгортання водневої мережі; 6) створення Стратегічного плану розвитку STEM-освіти; 7) лідерство ЄС у міжнародних кліматичних переговорах; 8) посилення «зеленої» дипломатії і взаємодії з країнами, що не є членами ЄС щодо зовнішніх аспектів політики ЄС тощо [15, с. 8-12].

Вищезазначені європейські стратегії EGD, Global Gateway та Clean Industrial Deal є практичними ознаками глобального лідерства ЄС в умовах сучасних кліматичних змін. Підкреслимо, що головні цілі EGD є сталими, натомість способи їх досягнення та узгодження є змінними, що часто спостерігаємо на рівні законодавчих переговорів у Європейському Парламенті та Раді. Наприклад, Європейський кліматичний закон (ЄКЗ), який встановлює цілі до 2030 та 2050 рр., був узгоджений під час законодавчої процедури на рівні інституцій ЄС. При цьому ЄКЗ закликає ЄК запропонувати нову ціль на 2040 р. та індикативний вуглецевий бюджет на 2030–2050 рр., яка враховуватиме наукові рекомендації, зокрема новоствореної Європейської науково-консультативної ради зі зміни клімату.

Як приклад варто звернути увагу й на план політики REPowerEU, який було узгоджено ЄК у травні 2022 р. після повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Враховуючи нові виклики, попри актуальні переговори щодо частки відновлюваної енергії 40% до 2030 р. REPowerEU включив пропозицію збільшити цю частку до 2030 р. до 45%. У березні 2023 р. між Парламентом і Радою було досягнуто домовленості щодо саме 45%. План REPowerEU загалом передбачає особливий акцент на альтернативні джерела енергії після російського вторгнення в Україну.

Ще одним прикладом, вартим нашої уваги, є суттєве розширення законодавчого пакету «Fit for 55», опублікованого у 2021 р., який пропонує заходи щодо досягнення головних кліматичних цілей ЄС до 2030 р., а саме скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55% порівняно з рівнем 1990 р. Це найбільший пакет політичних заходів ЄК щодо управління кліматом, який пропонує «підштовхування» та «притягування» для зниження викидів, водночас надаючи фінансування країнам ЄС для секторів та окремих осіб, які вразливі до негативних наслідків зеленого переходу [6].

Західні науковці, які досліджують питання ефективності кліматичної політики ЄС, вказують на комплексний та інтегрований підхід кліматичних стратегій та ініціатив ЄС, які об'єднують головну мету – кліматичну нейтральність ЄС. Такий підхід дав змогу ЄС

залучити на перший погляд мало пов'язані з кліматичним управлінням ЄС сфери політики – соціальну політику, фінанси та виробництво. В ст. 6 ЄКЗ вказано, що ЄК повинна регулярно перевіряти відповідність наявних заходів, законодавчих проєктів та пропозицій ЄС меті кліматичної нейтральності [6].

Одночасно слід вказати, що імплементація зазначених цілей ЄС щодо кліматичних змін неминуче пов'язана із сучасними міжнародно-політичними загрозами, що також впливають на невітні результати досягнення кінцевих амбітних цілей кліматичної політики і зеленої дипломатії ЄС. З-поміж них домінуючими і визначальними, на наш погляд, є:

1. *Динамізм міжнародних безпекових процесів* (російсько-українська війна, загроза ядерної війни, війни росії з НАТО тощо). Приміром російсько-українська війна вже посилила низку кліматичних проблем, що потребують від ЄС як лідера в цій сфері більш усвідомлених і чітких кроків і переосмислення деяких аспектів кліматичної політики зокрема. Йдеться про використання РФ технологій, торгівлі, енергії, глобальних благ, особливо продовольчої безпеки, клімату як зброї. Це дає підстави розглядати міжнародну співпрацю щодо кліматичних цілей як частину угод щодо позиціонування та влади в глобальній системі [7]. У своєму виступі на пленарному засіданні Парламенту, Урсула фон дер Ляен також наголосила, що найбільші виклики нашої епохи – від безпеки до зміни клімату – можна вирішити лише спільними діями [15].

2. *Посилення внутрішніх розбіжностей в країнах ЄС*, зокрема щодо політичних та геополітичних проблем, що може сприяти зниженню уваги до кліматичних проблем як таких. Тут варто врахувати й те, що формування кліматичної політики ЄС проходить через процес внутрішніх переговорів і компромісів як всередині, так і між інституціями ЄС – Європейською комісією, Європейським парламентом та Радою Європейського Союзу. Переміщення проблеми на високий рівень політичних дискусій та суперечностей, залучення більшої кількості учасників формує ризики політизації та поляризації.

3. *Збільшення самих кліматичних проблем* (руйнівних пожеж, посухи, інших природних катастроф), які лише поглиблюють наявні проблеми, тим самим зменшуючи можливості їх вирішення.

4. *Зниження мотивації країн-адресатів і партнерів ЄС* щодо спільної співпраці у вирішенні кліматичних проблем. Цей ризик може бути визначальним у випадках: по-перше, посилення невідповідності між задекларованими цілями і прагненнями ЄС та повільним практичним їх втіленням; по-друге, невдалими спробами ЄС скоригувати амбіції кліматичної дипломатії відповідно до геополітичних реалій політики (наприклад, російсько-українська війна); по-третє, створення не «рівних умов гри» для держав-членів; по-четверте, вирішення проблеми впливу на кліматичну дипломатію ЄС політико-економічних інтересів окремих держав-членів.

Відомо, що після російського вторгнення в Україну з метою зменшення енергозалежності від країни-агресорки ЄС змінив свою енергетичну політику. Всі країни учасниці ЄС повинні сприяти розвитку відновлювальних джерел енергії. Кожен уряд зобов'язаний подати оновлені енергетичні та кліматичні плани (NECP) для досягнення цієї мети.

З цього приводу науковці Д. Дельбеке, Я. Корніллі та П. Віс вважають, що в умовах російсько-української війни ЄС платить високу ціну за свою надмірну енергетичну залежність від РФ в минулому, а повноцінне роз'єднання енергетичних зв'язків із РФ є неминучим. Одночасно, ЄС повинен забезпечити свою енергетичну безпеку відповідно до своїх кліматичних цілей. Однак де-факто кліматично нейтральна Європа все ще не буде повністю енергетично незалежною. Відтак вони визначають п'ять чинників впливу російського вторгнення в Україну та економічних санкцій, запроваджених у відповідь з боку ЄС, на

енергетичний перехід Європи: 1) прагнення збільшити вартість альтернативних енергетичних ресурсів у короткостроковій перспективі; 2) подвоєння підвищення енергоефективності та інвестицій у відновлювані джерела енергії; 3) вирішення соціальних проблем через трансферти; 4) помірне втручання в енергетичні та вуглецеві ринки; 5) підтримка промисловості для значних інвестицій у низьковуглецеві технології [3].

Аналізуючи енергетичні аспекти відносин ЄС, експерти Deloitte (Deloitte European Electricity Model, DEEM) виокремили чотири сценарії, які сприятимуть досягненню кліматичної нейтральності в цій галузі, а саме:

Сценарій 1: «Щасливі електрони ЄС» – передбачає досягнення швидкої декарбонізації, перехід до вуглецевої нейтральності через посилену міжнародну співпрацю і нові технології та інфраструктуру, яка суттєво знизить витрати на відновлювані джерела енергії і сприятиме виробництву екологічно чистого водню. За таких умов цілком ймовірно, що до 2050 р. ЄС досягне своїх кліматичних цілей (найкращий сценарій).

Сценарій 2: «Єдність у різноманітності технологій» – через глобальну напруженість і невизначеність передбачає для ЄС особливий акцент на енергетичну безпеку та самодостатність. Інвестиції спрямовуватимуться на водень, ядерну енергетику, біопаливо, синтетичне паливо, енергоефективність. Тобто первинні енергоносії будуть конкурувати з відновлюваними джерелами. Покращення ефективності електромережі та високий ступінь залучення споживачів також дозволяють ЄС досягти своїх кліматичних цілей до 2050 р.

Сценарій 3: «Два кроки вперед, один крок назад» – внаслідок політичної та економічної кризи переважатиме політика реалізації власних національних інтересів в країнах ЄС, що сприятиме відмові від зеленої дипломатії, яка набуде рис фрагментарності. Це, відповідно, призведе до невдачі в досягненні кліматичних цілей до 2050 р.

Сценарій 4: «Зелені самотні вовки» – хоча економічна криза за сценарієм 4 призведе до динаміки «кожна країна за себе» всередині ЄС, національні ініціативи з декарбонізації і нові технології ще будуть реалізовуватись. Але через низьку залученість інших країн, ЄС з не досягає своїх кліматичних цілей до 2050 р. [16].

Підкреслимо, що стратегічні кліматичні цілі ЄС загалом є перспективними. Наприклад, відповідно до результатів опитування понад 300 експертів, проведеного за Інститутом європейської екологічної політики (IEEP) за підтримки One Planet Network щодо EGD, основний пакет стійких заходів ЄС визнаний як «стійкий, але зіштовхується із значними проблемами» [17]. Його результати дають змогу зрозуміти прогрес і майбутню траєкторію екологічної політики ЄС у 2024 р., зокрема після нещодавніх виборів. Більшість експертів прогнозують:

1. *ЄС буде стійким до політичних змін.* Незважаючи на побоювання, що EGD може бути послаблена в майбутньому, 53% респондентів впевнені, що її основна програма залишиться незмінною.

2. *Змішаний прогрес у ключових сферах EGD.* Закон про відновлення природи, спрямований на відновлення біорізноманіття, сприймається позитивно: 67% експертів очікують від середнього до повного впливу. І навпаки, думки експертів щодо кліматичних цілей ЄС розділилися: 47% вважають цілі до 2040 року достатніми, тоді як 43% не згодні. З точки зору соціальної справедливості, майже половина експертів (45%) оцінюють прогрес у забезпеченні справедливого переходу негативно. Ця сфера розглядається як критичний пріоритет для ЄС після 2024 р. Подібним чином перехід до сталої системи харчування та сільського господарства був повільним: 75% експертів назвали недостатній прогрес з 2019 р.

3. *Енергетичний сектор: світла пляма.* Один із найбільш оптимістичних висновків стосується енергетичного сектору. Більше третини (34%) експертів визнають позитивний

прогрес у постачанні декарбонізованої, доступної та безпечної енергії. Проте залишаються занепокоєння щодо захисту споживачів: лише 10% вважають, що поточна реформа ринку електроенергії забезпечує суттєвий захист від майбутніх енергетичних криз або зростання цін.

4. *Глобальний вплив і перспективи на майбутнє або глобальне значення EGD.* У цьому аспекті 69% експертів підтверджують її позитивний зовнішній вплив за межі кордонів ЄС. Майже всі експерти за межами ЄС погоджуються, що реалізація EGD вплине на глобальні зусилля щодо сталого розвитку.

5. *Поглиблені тематичні дослідження,* які дають детальне розуміння ефективності цілей EGD на національному рівні, зокрема варто вказати Звіт Barometer Green Deal 2024, який вже здійснено щодо Чехії, Франції, Польщі, Іспанії та Швеції. В ньому наведено як успіхи, так і сфери, які потребують покращення зокрема [18].

Вартими уваги є рекомендації Європейської наукової консультативної ради зі зміни клімату низки дій, щоб перевести ЄС на шлях до кліматичної нейтральності, що подані у звіті «Назустріч кліматичному нейтралітету ЄС: прогрес, прогалини в політиці та можливості». Серед них: 1) необхідно докласти більше зусиль у всіх секторах, особливо в будівництві, транспорті, сільському та лісовому господарстві; 2) впровадити нещодавно узгоджене законодавства та підготувати визначення рамок кліматичної політики на період після 2030 р.; 3) реалізувати пакет Fit for 55 і поступово скасувати субсидії на вичопне паливо; 4) узгодити політику ЄС з енергетичними та кліматичними цілями, посилити торгівлю викидами та задоволення попиту; 5) забезпечити справедливий перехід та громадську підтримку тощо [19].

Аналізуючи перспективи реалізації глобального лідерства ЄС щодо кліматичних змін, доцільно звернути увагу й на звіти ECNO (консорціум провідних європейських дослідницьких центрів, які мають досвід аналізу кліматичної політики). Порівняємо результати досліджень за 2023 і 2024 рр.

Відповідно до звіту за 2023 р., їхня оцінка прогресу досягнення кліматичної нейтральності ЄС показує, що впродовж зазначеного періоду ЄС рухався в правильному напрямку, але йому потрібно було значно прискорити темпи змін, щоб стати на ефективний шлях до кліматичної нейтральності до 2050 р. Позитивним моментом відзначено наявну систему управління, яка правильно розроблена для переходу до кліматичної нейтральності. Негативним визначено відсутність даних для вимірювання прогресу у досягненні важливих цілей і механізмів, адже наявні цілі та контрольні показники застаріли, що знижує точність оцінки прогресу та здатність приймати правильні рішення [10]. Щоб підтримувати глобальну кліматичну нейтральність, ЄС повинен враховувати екстериторіальний вплив своїх дій, брати участь у кліматичній дипломатії та підтримувати інші країни в декарбонізації. В цілому стверджується, що ЄС є головним донором кліматичного фінансування, але йому потрібно пройти довгий шлях, щоб отримати «справедливу частку» [20].

Частково аналогічними є й оцінки прогресу досягнення кліматичної нейтральності ЄС за 2024 р., передусім щодо повільності темпів. Проте з'ясовано, що значний прогрес відбувся щодо скорочення бідності у регіонах вугільної промисловості та важкої промисловості та щодо створення робочих місць. При цьому ЄС немає достатніх механізмів щодо адаптації до зміни клімату. Порівняно із оцінкою 2023 р. звіт містить поглиблений аналіз чотирьох факторів, що сприяють кращому розумінню змін у державах-членах, які обумовлюють тенденції ЄС: 1) провадження транспорту з нульовими викидами в мобільності; 2) зберігання більшої кількості вуглецю на деревах через видалення вуглекислого газу; 3) відведення державних коштів від використання вичопного палива у фінансах;

4) створення робочих місць у простому переході [11]. Ключовою політичною метою прискорення переходу до кліматично нейтральної Європи окреслено орієнтований на людей підхід до політики ЄС, який може забезпечити соціально справедливий перехід, який має підтримку суспільства [20].

Як влучно зазначають представники Climate Action Network (CAN) Europe (провідна європейська коаліція неурядових організацій, яка бореться із зміною клімату), в умовах сучасних криз, перехідний шлях дозволяє планувати майбутнє та думати про стійкість ЄС. При цьому важливими є всі національні сценарії розвитку усіх 27 країн-членів ЄС, зокрема формування ефективних національних енергетичних і кліматичних планів, їх узгодження з цілями Паризької угоди щодо енергетичного переходу. Відповідно, в перспективі ЄС має бути більше орієнтованим на розгляд соціально-економічних аспектів, а також на аналіз інфраструктури. Швидке досягнення кліматичної нейтральності зробить значний внесок к у підтвердження претензій ЄС як кліматичного лідера [21].

Погоджуємось також із баченням наведеним експертами SDSN Europe у своєму звіті щодо спільного фінансування впровадження Порядку денного до 2030 р. рекомендаціями для посилення глобального лідерства ЄС: 1) ЄС має залишатись лідером у вирішенні кліматичних змін. Просування зеленої дипломатії в рамках EGD максимізує й вплив ЄС на Цілі Сталого розвитку (ЦСР), які є взаємопов'язаними з EGD; 2) лідерство ЄС в реалізації своїх кліматичних стратегій та ініціатив має ґрунтуватись на реформуванні правової системи, яка б передбачала формування цілісного підходу до звітності про прибутки та збитки, які охоплюють екологічний перехід і три основні типи екосистем: наземні, морські та прісноводні; 3) доцільним є формування планів стійкості для ЄС та країн його учасниць; 4) необхідним є акцент на усунення демографічних ризиків, соціальний захист, економічну потужність та міжнародну співпрацю для превентивного і своєчасного реагування на майбутні кризи, зокрема враховуючи війну в Україні; 5) глобальним лідерством ЄС показує позитивний приклад для інших країн [22].

Висновки. Отже, довгостроковою метою ЄС до 2050 р. є досягнення кліматичної нейтральності або чистих нульових викидів, а також видалення еквівалентної кількості залишкових викидів парникових газів із атмосфери або їх компенсація. Досягнення кліматичної нейтральності передбачає комплексну трансформацію різних сфер, зокрема енергетики, транспорту, промисловості. Конкретна політика та заходи для досягнення цих цілей викладені в проаналізованих нами стратегіях та ініціативах ЄС, таких як EGD, Global Gateway та Clean Industrial Deal, які є практичним виявом глобального лідерства ЄС щодо кліматичних змін. Досягнення кліматичних цілей безпосередньо пов'язане з трансформацією енергетичних ринків у країнах ЄС, яка спрямована насамперед на збільшення частки відновлюваних джерел, диверсифікацію джерел з метою зменшення міри залежності від російських видів палива та скорочення викидів парникових газів. Російсько-українська війна внесла свої корективи в енергетичну політику ЄС і сприяє прискоренню цієї трансформації. Більш детальний аналіз енергетичної політики ЄС в контексті реалізації глобального лідерства ЄС є перспективою подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Бохан А. В. Екологічна дипломатія в інтерактивній модальності глобалізації: монографія. Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 456 с.
2. Шатоха В. І. Лідерство Європейського Союзу у запобіганні зміні клімату: монографія. Дніпро: Акцент ПП, 2017. 144 с.

3. The impact of the war in Ukraine on Europe's climate and energy policy. *EUI*. 2022. URL: <https://www.eui.eu/news-hub?id=the-impact-of-the-war-in-ukraine-on-europes-climate-and-energy-policy>
4. Fusiek D. EU as a Green Normative Power: How could the European Green Deal become a normative tool in EU's climate diplomacy? *ResearchGate*. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/356287048_EU_as_a_Green_Normative_Power_How_could_the_European_Green_Deal_become_a_normative_tool_in_EU's_climate_diplomacy_tp=eyJjb250ZXh0Ijpb7InBhZ2UiOiJwdWJsaWNhdGlvbiIsInByZXZpb3VzUGFnZSI6bnVsbH19
5. Oberthür A., Dupont C. The European Union's international climate leadership: towards a grand climate strategy? *Journal of European Public Policy*. 2021. Vol. 28. Is. 7. P. 1095-1114.
6. Dupont C., Moore B., Boasson E., Gravey V., Jordan A. Three decades of EU climate policy: Racing toward climate neutrality? *WIREs*. 2024. URL: <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/wcc.863>
7. Dennison S., Engström M. Decarbonisation nations: How EU climate diplomacy can save the world. *European Council on Foreign Relations (ECFR)*. 2023. URL: https://ecfr.eu/publication/decarbonisation-nations-how-eu-climate-diplomacy-can-save-the-world/#amp_tf
8. Global Gateway. *European commission*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_en
9. Environmental Performance Index (EPI). URL: <https://epi.yale.edu/>
10. 2023 Report: State of EU progress to climate neutrality. *ECHO*. Jun 2023. URL: <https://climateobservatory.eu/report/2023-report-state-eu-progress-climate-neutrality>
11. 2024 Report: State of EU progress to climate neutrality. *ECHO*. July 2024. URL: <https://climateobservatory.eu/report/2024-report-state-eu-progress-climate-neutrality>
12. Five facts about the EU's goal of climate neutrality. URL: <https://www.consilium.europa.eu/ro/5-facts-eu-climate-neutrality/>
13. Tagliapietra S. The Global Gateway: an overview. *Wilson center*. 2022. URL: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/Global%20Gateway%208-1-22.pdf>
14. COP 28: What Was Achieved and What Happens Next? United Nations. Climate change. URL: <https://unfccc.int/cop28/5-key-takeaways#looking-ahead>
15. Europe's choice political guidelines for the next European Commission 2024–2029 Ursula von der Leyen Candidate for the European Commission President. Strasbourg 18 July 2024. URL: https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf
16. Four scenarios for the European utility sector on its path to climate neutrality by 2050. *Deloitte*. URL: <https://www.deloitte.com/na/en/Industries/power-utilities-renewables/analysis/future-of-power-european-utility-scenarios.html>
17. Major expert survey marks European Green Deal as 'resilient but facing challenges'. *One planet*. 2024. URL: <https://www.oneplanetnetwork.org/news-and-events/news/major-expert-survey-marks-european-green-deal-resilient-facing-challenges>
18. European Green Deal Barometer Fourth edition. *May 2024*. URL: <https://ieep.eu/wp-content/uploads/2024/05/European-Green-Deal-Barometer-2024-4th-edition.pdf>
19. Towards EU climate neutrality: progress, policy gaps and opportunities. 18 Jun 2024. URL: <https://climate-advisory-board.europa.eu/reports-and-publications/towards-eu-climate-neutrality-progress-policy-gaps-and-opportunities>
20. ECNO: state of EU progress to climate neutrality. *NewClimate Institute*. 2023. URL: <https://newclimate.org/resources/publications/ecno-state-of-eu-progress-to-climate-neutrality>
21. Civil society shows Europe's way to climate neutrality by 2040. *Climate Action Network*. 2023. URL: <https://caneurope.org/about-us/>

22. Financing the Joint Implementation of Agenda 2030 and the European Green Deal. 2nd Report of the SDSN Senior Working Group on the European Green Deal. URL: <https://irp.cdn-website.com/be6d1d56/files/uploaded/SDSN%20SWG%20on%20EGD%20and%20SDGs%20-%202nd%20Report.pdf>

THE THREATS, SCENARIOS, AND PROSPECTS FOR IMPLEMENTING THE EU'S GLOBAL LEADERSHIP ON CLIMATE CHANGE IN THE FACE OF MODERN CHALLENGES

Olha Ivasechko, Yaryna Turchyn, Oleh Tsebenko

*Lviv Polytechnic National University,
Institute of Humanitarian and Social Sciences,
Department of Political Science and International Relations
St. Bandera St., 12, 79013, Lviv, Ukraine*

The article examines the threats, scenarios and prospects for the implementation of the EU's global leadership on climate change in the current context, in particular the Russian-Ukrainian war. The features of the EU's global leadership are analyzed. The content of the concept of "climate neutrality", which is the main goal of the EU, is clarified. It is noted that the EU has adopted long-term environmental strategies aimed at solving climate problems and achieving climate neutrality – the European Green Deal, the Global Gateway and the Clean Industrial Deal. Their comprehensive and integrated approach to combating climate change is emphasized. The key aspects of these strategies are characterized and it is emphasized that they are practical signs of the EU's global leadership in the context of modern climate change. Based on the results of the analysis of the COP28 conference, the main results of the EU's international climate policy are identified. The author points out the key international political threats that affect the results of achieving the ultimate ambitious goals of the EU's climate policy and green diplomacy, namely: the dynamism of international security processes, growing internal divisions in the EU, increasing climate problems, and decreasing motivation of the EU's recipient countries and partners. The author identifies four scenarios that will contribute to the achievement of climate neutrality in the energy sector.

The authors argue that the EU's strategic climate goals are promising and, based on the analysis of reports by leading European organizations and research centers, outlines recommendations for the EU on its way to achieving climate neutrality and strengthening its global leadership.

Key words: global leadership, climate neutrality, European strategies, climate policy, decarbonization, energy efficiency, promoter of climate values, The Russian-Ukrainian war.